

Začuda je doslej raziskovanje jezika (neumetnostnih) besedil razen redkih izjem stalo ob strani. Že opravljene raziskave so zajele predvsem gorenjsko in štajersko področje. Zaradi posebnega položaja bi dalo posebne rezultate raziskovanje primorskega gradiva.

Ker se zvrstnostna različnost kaže predvsem v besedišču, je bila doslej v središču pozornosti zlasti besedoslovna ravnina jezikovnega sestava. Potrebna bi bila analiza skladnje, glede na funkcijskozvrstnostno delitev pa primerjava političnega in publicističnega jezika.

Marja Bešter
Filozofska fakulteta v Ljubljani

Literarnozgodovinsko gradivo

DROBNA REMINISCENCA V STRITARJEVEM ZORINU

Peto poglavje svojega v marsičem avtobiografskoizpovednega romana o Zorinu (1870) je Stritar začel z opisom pokrajine, kakor se mu je odpirala izpred domače hiše v Podsmreki, in še posebej trate, na kateri je v otroških letih vsak dan posedal s sosedovo rejenko. »Ta podoba – obledela, na pol že pozabljena v hrupu življenja, oj kako jasna, kako živa mi je zopet pred očmi!« Svoj občuteni prikaz sklene pisatelj z idiličnim orisom večera na paši (Zbrano delo 3, str. 83; tudi v Sedmem berilu, str. 28):

Ko sva pela tako na trati sede, zahajalo je sonce za sinje goré. Za nama se zbude taščice in penice v goščavi; pred nama se jim oglašajo strnadi po grmovju in na strani v smrečju nad potokom poje kos večerno pesem svojo. Bolj in bolj pojemajo glasovi; zdaj zapoje avemarijo iz bližnjega zvonika zvon. Mirno plava njegov glas tja pod jasnim večernim nebom in z njim nama plava duh, dalje dalje čez dobrovo in planjavo, čez griče in gorice; dalje dalje do sneženih vrhov, kjer je ravnokar zamižalo zlato sonce, dneva oko – dalje dalje do konca sveta! –

Iz kotov po dolini vstaja mrak, zagrinja grm za grmom; slednjič objame tudi naju. Bliže in bliže se nama primiče čredica, ki se je prej bolj raztresena pasla, saj tudi žival ne ljubi mraka. Prva je stara Jagoda, prava mati in gospodinja vsi družini. Ko se pripase do naju, vzdigne težko glavo, stegne vrat s širokim jermenom okrog, na katerem ji visi velik zvon, ki leno potrkuje. Debelo naju pogleda pa voha in ostro sopiha, kakor bi hotela reči: Kaj sedita tu, čas je gnati domov! –

Namen moje obravnave je pokazati, da so v tem prizoru reminiscenca na neko pesem, ki je bila Stritarju znana najbrž še iz otroških let. Gre za pesem Miha Kastelca *Poletni večer*, objavljeno v prvem zvezku Kranjske čbelice 1830 (ponatis, 1834). Od enajstih štirivrstičnih kitic navajam ustrezne (1., 4.–8.):

Senca raste, tla rose, hlaji žarki vrh zlate.

Kmalo Jožik perpoklja, meketajo jagnjeta;

Breza, Dima z Jagodo peržvenkljajo, mukajo.

*Se budijo zvezdice. Perpihljajo sapice.
Omarijo zazvoni. Proti domu vse hiti:
žnjice, kosci, oratar, hlapci, dekle, gospodar.*

Po sodbi literarnih zgodovinarjev je ta pesem med Kastelčevimi boljšimi, posrečenimi (Grafenauer v SBL; Legiša v Zgodovini slov. slovstva – brez določne navedbe). A. Gspan jo je sprejel v Cvetnik slov. umetnega pesništva . . . in v opombah ji je dodal takšno oznako (Cvetnik 2, str. 379): »To je vsebinsko, izrazno in oblikovno dosti skladen oris večerne narave in življenja v njej. Skoraj impresionistično občuteni uvodni podobi sledi niz značilnih prizorov iz zadovoljnega, idilično patriarhalnega vaškega življenja.«

Stik med Kastelčevim in Stritarjevim besedilom je najbolj viden na dveh mestih, pri zvo-njenju avemarije in pri Jagodi, čuti pa se tudi širše. Zanimivo je, da si je Stritar izbral med tremi gotovo najmanj običajno in recimo najlepše kравje ime, kar je bilo vsekakor v skladu z njegovim estetskim nazorom. Znano je namreč, da je bil pri imenih občutljiv in izbirčen. Breza mu mogoče ni ustrezala še zato, ker je dve strani prej omenjal bela brezova debla, ki se prijazno svetijo (te breze najdemo kot »prijazno brezjičje« tudi v opisu pokrajine v njegovi prvi povesti, Svetinovi Metki), Dima pa najbrž v bližini »sladkega imena« Dela ni prišla v poštev.

S Kastelčevo pesmijo Poletni večer se je, mislim, Stritar seznanil in se je gotovo tudi naučil vsaj v dijaških letih, če ne prej. Še posebej ga je morala pritegniti, ker nastopa v njej deček njegovega imena – Jožek, tako da se je z njim lahko tembolj izenačil in podoživljal svoje doživljaje v domači vasi ob enem z bridko lepimi spomini na prijateljico iz zgodnje mladosti, o kateri je še na starost pripovedoval uredniku zbranih spisov Ivanu Prijatelju. Jeseni 1848, ko je po štirinajstletnem presledku izšel peti, zadnji zvezek Kranjske čbelice, je ta almanah spet stopil v ospredje kulturnega dogajanja in zanimanja. Stritar je bil takrat v trinajstem letu in v drugem razredu ljubljanske gimnazije. Najbrž je kmalu odkril tudi, da se za črkama M. K. pod »njegovo« pesmijo iz prvega zvezka Čbelice skriva sam urednik Miha Kastelic. Ko je postal višješolec, pa je seveda imel priložnost tega svojega doljnjskega rojaka kot kustosa licejske knjižnice še pobbliže spoznati.

Pri obravnavanem reminiscenčnem postopku pa je, smemo domnevati, udeležen še en vzgib. Prav v oktobru, ko je Stritar pisal Zorina, je namreč Kastelic umrl (oktobra 1868), in pisatelj se je oddolžil spominu nanj tako, da je z ustvarjalnim navdihom prepletel svoj čustveni spominski opis z nekaterimi prviniami iz ljube mu Kastelčeve pesmi. Šlo je potemtakem za tiho počastitveno dejanje.

Navrzimo še vprašanje ob Bevkovi povesti Jagoda (1930): lahko da gre tudi v tej bridki pastirski zgodbi za nadaljnji prenos imena, tokrat za kozico z usodno vlogo. Stritar je bil v tistem času precej bran. Vsekakor je Bevku (rojenemu 1890) morala že v šolskih letih priti v roke njegova zbirka za mladino *Pod lipo*, ki jo je 1895 izdala Mohorjeva družba z željo, da postane to delo prava narodna knjiga (gl. ZD 8, str. 464 in 467). In že kar tretja Stritarjeva pesem *Večer* se konča s tole kitico:

*Jagodo, sivko in dimo – / dobro napasle so se –/
urno domov poženimo, / one so site, mi ne!*

Ker je bilo ime *jagoda* za rdečkasto kravo znano tudi na Tolminskem, kjer ga je zapisal Fran Erjavec (navajam po Pleteršniku), je bilo za Bevka lahko seveda domače, vendar s tem literarni vpliv pri uporabi ni izključen. Zanimivo je, da kake Jagode v njegovi prvi knjigi *Pastirci pri kresu in plesu* (pesmice, 1920) ne srečamo, ima pa Čado in Dimo.

Stanko Kotnik
Pedagoška fakulteta v Mariboru